

Az Apponyiak fészke: Lengyel

Lengyel község Tolna megye nyugati vidékén, egy Baranyába benyúló zsákban helyezkedik el. Nevének eredete bizonytalan, származhat személynévből, de kaphatta az itt letelepülő etnikumról is. A több mint ötszáz lelkes falu a megye legmagasabb pontján, egy vízválasztó tetején fekszik, és innen indul útjára a Baranya-csatornába torkolló Hábi-patak.

Lengyel azon ritka települések közé tartozik, amelyeknek őskori történelméről többet tudunk, mint középkori évszázadairól. Wosinszky Mór lengyeli plébános éveken át kutatta a falu határában álló „lengyeli sáncot”, ahol a Kr. e. 3000-2500 közötti évekből egy kőkori kultúra emlékei kerültek elő nagy számban, amit ma a tudomány lengyeli kultúra néven ismer.

A középkorban először 1308-ban bukant fel az Apor család birtokaként.

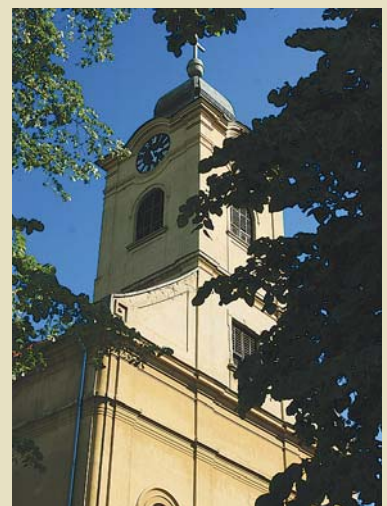
A környék – és vele együtt a falu – 1543 után került oszmán megszállás alá. A 16. században még kitarított az itteni lakosság. Az 1645-ben Amadé báró birtokába kerülő település lélekszáma még egy kissé emelkedett is, többek között a szárásiak is nagy számban költöztek át a biztonságosabbnak ítélt Lengyelre. A felszabadító hadjáratok azonban szinte teljesen elnéptelenítették a vidéket. „Ahogy már nagyságodnak írtam, nagyságod jószágai még Buda vételekor mind elpusztultak, most sem lakik senki sem rajtuk. Amit Szokolai Miklós mondott nagyságodnak, hogy Lengyelben emberek laknának, nem igazán mondhatta, mer csak ketten vagy hárman laknak ott nyalyások Botka Ferenc uram földjén Závodiakkal, azok is Botka úrnak adóznak, a többi elszéledt, ki Mecsek alá, ki máshová” – írta Hidvégi Rác Miklós számtartó 1694-ben.

Más forrásokból azt is tudjuk, hogy a lengyeliek jelentős része már az 1680-as években elköltözött a közeli falvakba, és innen jártak vissza a határba megművelni földjeiket. Lengyel falu újbóli megtelepítését báró Amadé Ádám gazdatisztje, Búzási András kezdte el 1721-ben, ám ő végül nem fejezhette ezt be, mert a teveli svábok foglalták el a kijelölt házhelyeket. Az újkori Lengyel első említése 1733-ból maradt fenn. Az egyházi összeírás szerint a Fuldából érkező telepesek ekkor még mindig a megmaradásukért küzdöttek, és azt sem tartotta biztosnak az összeíró, hogy megmarad a falu. Ezekben az években csak egy fából készült imaházuk volt, és még 1755-ben is hasonlókról számol be Klimó György pécsi megyés püspök: „Most is Závod filiája, ami órányi járára van az anyae gyháztól. Fából összeüött kápolnája szalmával fedett, nagyon rossz állapotban van, és mindennap összedüléssel fenyeget. Az előírt istentiszteletek alkalmával összegyűlt nép számára igen szűk. A szükséges felszereléssel azonban el van látva. A kápolnát Szent Márton tiszteletére szentelték fel, ahol a háromszázharminchárom katolikus lakosnak karácsony, húsvét és pünkösdöt követő napok egyikén mondanak misét, búcsút pedig a védőszent napján tartanak.” A gyorsan fejlődő Lengyel 1768-ban kapta meg a plébánia rangot, első papja

Római katolikus templom

A ma látható impozáns templomot Apponyi József földbirtokos építtette 1848-ban. Az itáliai mester tervei alapján készült empire stílusú épületet 1861. október 15-én szentelték fel Avilai Szent Teréz tiszteletére. Az Apponyiak mindvégig bőkezű donátornak számítottak. Az ő adományukból készült el az I. világháborúban elesettek nevét megörökítő emléktábla, a szentélyben helyezték el Apponyi József szívét, és a templom mögötti családi sírboltban lelt örök nyugalomra a család többi tagja. A 20. század második felében új mecénást talált a templom a lengyeli származású Cserháti József pécsi püspök személyében. Ő építtette át Török Ferenc tervei alapján 1970-ben, a különleges hatású falfreskókat pedig Vas Bertalan készítette a püspök felkérésére. A szentély freskója Nemsits Antal műve, és a karácsonyt, a keresztre feszítést, a húsvétot és a pünkösdöt ábrázolja. A képen több keresztény szent is feltűnik, érdekesség, hogy közülük nem egy lengyeli lakost ábrázol, akik modellt álltak a művésznek. A hálás hívek emléktáblával köszönték meg szülöttjük segítségét, amit a templom bejáratánál helyeztek el.

„Svájceráj”

Gróf Apponyi József a birtokait igyekezett a kor színvonalának megfelelően fejleszteni, különösen a mezőgazdaság modernizálása érdekelte. Ennek során elhatározta egy svájci mintára felépülő tehenészet megalapítását Lengyelen. 1810-ben épült fel a razalitos tehenistálló a birtok határában álló Teréz-majorban, ahol negyven tejelő tehenet tudtak ellátni. Az épületben kapott helyet a takarmányos kamra, és itt dolgozták fel a tejet is. A pincerendszerben sajtérlelő működött, a tetőtérben pedig a tehenes gazda lakott. Volt olyan időszak is, amikor ebben a lakrészben élt az idős Apponyi házaspár is, akik úgy vélték, hogy az istállóból felszálló pára jótékony hatással van tüdőbetegségükre.

Volantics János jezsuita páter volt, ám a település igazi felfutása még csak ezután indult el.

A falu virágkora Apponyi Antal Györggyel vette kezdetét, aki 1799-ben vásárolta meg a birtokot. A család révén a falu páratlan építészeti emlékekkel gazdagodott. Ők emelték a falu új, impozáns templomát, a család kényelmét pedig kezdetben az 1810-es években épült kastély biztosította. Ebben Apponyi Sándor kezdeményezésére 1891 óta óvoda működik, ma itt üzemel a település postahivatala is. A faluképet alapvetően meghatározza az 1820-as években egy hatalmas park közepén emelt impozáns palotakomplexum, amiben ötvenkét szobát alakítottak ki. Az épületet Apponyi Sándor 1878 után klasszicista stílusban átépítette, és haláláig itt élt feleségével, Esterházy Alexandrával. A család könyvtárát Sándor az Országos Széchenyi Könyvtárnak adományozta, így ez megmenekült a második világháború végének esztelen pusztításától, amikor a környékbeli svábok számára alakítottak ki internálótábor a kastély területén. Ma Mezőgazdasági Szakképző Iskola működik a falai között, az ifjúság pedig eszményi körülmények között tanulhat a kastélyt övező gyönyörű angolparkban, ami 22 hektáron terül el. A park ötlete Apponyi Antalé volt, igazi gondozójának azonban az említett Sándor gróf számított, aki több egzotikus fafajtát is ültetett ide, köztük két, ma is megtekinthető mamutfenyőt.

A falun végigsétálva szembejön,

ahogy az itteniek a környezetükkel törődnek, s a múlt értékeire alapozva építkeznek. Elég csak elsétálni az egykori iskola épületébe, ahol kitűnő kiállítások várják a látogatókat. Egy gyönyörű és egyben szívfacsaró óvodatörténeti gyűjtemény tudósít bennünket az évtizedekkel ezelőtti helyi gyermekgondozásról. Ugyanitt tekinthető meg a bukovinai Andrásfalváról 1945-ben érkezett székelyek és a 18. században jött svábok tárgyi és szellemi kultúráját bemutató gyűjtemény, mely a helyi nemzetiségek mindennapi életének állít emléket.

Lengyel népe évente több alkalommal közösen ünnepel. Rendkívül népszerű a pünkösdi batus bál, valamint a szeptember első hétfőjén megrendezett falunap, amin részt vesz a település apraja-nagyja. A kellemes szeptemberi napfürdőben könnyű kikapcsolódás a főzőversenyen való részvétel. Este zenés-táncos multság zárja a napot, másnap pedig irány Annafürdő, hogy a fáradt szervezet a természetben pihenje ki a megpróbáltatásokat.

Annafürdő

Itt ered a mai napig iható, bővizű, állandó forrás, amelynek vizére 1846-ban gróf Apponyi József gőzfürdőt építtetett, felesége, Pajacsevich Teréz gyógykezelésére. Teréz orvosai melegvizet kezelést írtak elő, s az ásványi anyagokban gazdag forrásvíz tökéletesnek bizonyult erre a célra. A forrás hideg vizét, kezdetleges módszerekkel dézsákba engedték és fatüzelésű üstálláson melegítették. A keletkező gőzt a gőzfürdőbe terelték. Mivel a víz valóban gyógyhatásúnak bizonyult, megnyitották a gyógyulni vágyó betegek előtt, és hamar közkedvelté vált. A gróf egyik utolsó kívánsága volt, hogy a fürdőt halála után is használhassák szabadon

az itt lakók. Így is lett, a lakosság részére fennmaradt a fürdő. Vásár- és ünnepnapokon multságokat, bálakat, majálisokat rendeztek a völgyben. József testvére, gróf Apponyi Antal fiaira szállt az örökség, így a lengyeli uradalom is. Az örökös Apponyi Rudolf gróf párja, Beckendorff Anna szívéhez közel állt a fürdő és annak páratlan környezete. A fürdőt továbbfejlesztette, szállóhelyet építtetett a messzi földről ide érkezőknek, és az iskolás gyermekek részére majálisokat, versenyeket, tombolát rendezett.

A XIX. század végén már Anna-forrásként emlegették a helyet. A grófnő 1900 novemberében 82 évesen halt meg, iránta érzett hálából a fürdőt a lakosság Annafürdő névre keresztelte, emléket faragott faoszlop őrzi a forrás felett. A II. világháború után a Magyar Állami Erdőgazdasághoz kerültek a fürdő épületei. Ma a Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. gondoskodik a terület kezeléséről. ▶

Papdi kápolna

Gyöngyszemre bukkan, aki gyalog vagy kerékpárral barangolja be Lengyel határát. Az egyik legmélyebb, szinte állandóan vizegyes lapályában található ugyanis a csodálatos kis kápolna. Nevét a középkorban itt álló Papd faluról kapta, amely a 16. században még népesebb volt Lengyelnél is, a későbbi korok viharai azonban elsodorták az itt élőket. Alsópapd középkori temploma is megsemmisült, ám emléke nem veszett el, a szomszédos Mucsi faluból buzgón jártak Máriát köszönteni a romokhoz. Egyházi engedéllyel először 1883-ban sikerült itt egy kis kápolnát emelni, ez azonban a rossz talajviszonyok miatt megsüllyedt, így 1930-ban le kellett bontani. A helyén épült új épületet 1931. május 2-án szentelték fel Mária tiszteletére.

